PERIPLU SENTIMENTAL PRIN ISTORIA TEATRULUI BUCUREŞTEAN

Duduţa Olian

Subiectul acestui articol este amplu şi greu pentru puţinătatea puterilor şi priceperii mele. Voi fi sinceră şi sper că o parte din martorii acelor vremuri vor fi de acord cu mine.

Aş putea începe cu anul 1932. Aveam cinci ani pe-atunci. De la această vârstă am devenit o pasionată spectatoare. La dezvoltarea acestei pasiuni a contribuit familia. Eram dusă săptămânal la cinema şi, mai târziu, la teatrul pentru copii. Am văzut filme cu actori extraordinari, pe care şi astăzi îi revăd cu aceeaşi mare plăcere: Charles Chaplin, Pat şi Patachon, Stan şi Bran, la care râdeam cu lacrimi. Mă încântau fetiţa minune, Shirley Temple, cu buclele ei bogate şi gropiţele în obraz, Sonja Henje (fostă campioană mondială la patinaj artistic, în 1928) dansând pe gheaţă, seriile de filme cu Tarzan, răţoiul Donald şi Mickey Mouse - personajele lui Walt Disney, Betty Boop (Max Fleicher), ciocănitoarea Woody (Walter Lantz), toate reale capodopere. Pe vrema acea, învăţam alfabetul pe tăbliţă de piatră şi ascultam voci misterioase la radio-ul cu galenă. Crescând şi învăţând, am trecut repede la filmul pentru adulţi. N-am scăpat nici un film cu divina Greta Garbo, cu Charles Boyer, Clark Gable, Yvonne Printemps, Pierre Fresnay, Mae West şi alte vedete.

Filmul sonor se introdusese în Bucureşti în anul 1929, la cinematograful „Trianon", de pe bulevardul Elisabeta. În Bucureşti existau foarte multe cinematografe. Fiecare cartier avea săli de cinema. Bulevardul Elisabeta era numit „Hollywood-ul Capitalei". Biletele erau ieftine şi filmul „rula" toată ziua, cu scurte pauze în care vânzători ambulanţi, cu tăviţe atârnate de gât, ofereau covrigi, seminţe, bomboane, acadele, bigi-bigi, siropuri. Se putea intra în timpul filmului – o plasatoare cu o lanternă ne conducea la locuri. O dată intraţi, puteam vedea filmul de câte ori doream. Dacă pelicula se rupea - ceea ce se întâmpla destul de des – începeau fluierăturile şi tropăitul din picioare. După ultimul spectacol, seara, târziu, spectatorii călcau pe un covor de coji de seminţe.

Deşi foarte mică, în mintea mea rămăsese întipărit numele lui Leonard. Cu toate că murise din anul 1928, încă se mai pronunţa numele lui cu admiraţie. Cântăreţul de operetă Leonard, mort la numai patruzeci şi doi de ani, celebru în ţară şi peste hotare, a fost condus pe ultimul drum de toţi bucureştenii şi acoperit cu un strat imens de flori. Bustul său, realizat de Oscar Han, a fost aşezat pe şoseaua Kiseleff, în anul 1932. Astăzi vedem numai un soclu...

Şcoala ne ducea în grup la Teatrul Naţional, unde păşeam cu sfială şi admiraţie şi ascultam cu sufletul la gură tiradele din piesele clasice.

Înainte de a pătrunde în miezul subiectului, aş vrea să deschid o paranteză şi să ne amintim că Europa răsăriteană a cunoscut, în timp, o dezvoltare culturală extraordinară: Shakespeare, Byron, Corneille, Racine, Molière, Voltaire, Rousseau, Beaumarchais,

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Schiller, Goethe, Goldoni, Bach, Beethoven, Mozart, Chopin etc. - lista artiştilor vest-europeni e impresionantă şi cuprinde nume copleşitoare.

Peisajul cultural românesc era pustiu şi cauza o ştiţi: opresiunea otomană.După revoluţia de la 1848, contactul tinerilor cu viaţa culturală occidentală - tinerii erau trimişi la studii acolo – a contribuit la schimbarea fundamentală a întregului peisaj. Sigur, a existat o perioadă de tranziţie, cu hopuri, cu dări înapoi, dar mersul înainte nu l-a putut opri nimeni. Evenimentele de după 1848 au ajutat la naşterea teatrului românesc.

În teatru, rolul important l-a avut Dinicu Golescu, marele boier bogat şi cult, călătorit prin străinătate, condus de sentimente de dragoste pentru popor şi care şi-a împletit atât destrâns viaţa şi rosturile (împreună cu familia sa) cu viaţa şi rosturile societăţii româneşti în curs de aproape un veac. El a dat primul semnal necesităţii înfiinţării unui teatru în limba română. Din nefericire, ciuma l-a răpus pe Dinicu Golescu, producând teatrului românesc o sincopă.

Teatrul în limba română cultă, în Muntenia, s-a născut în Bucureşti, la mănăstirea Sf.Sava. Gheorghe Lazăr, ajutat de elevii lui, în frunte cu I.Heliade Rădulescu, au organizat o serie de spectacole. Sf.Sava se afla pe locul ocupat astăzi de o aripă a Universităţii şi de statuia lui Mihai Viteazul.

Până atunci, manifestările teatrale aveau un caracter popular.

Un local de teatru a existat în Bucureşti, prin anii 1783-84, o sală „foarte drăguţă, clădită repede", dar nu se mai ştie unde a existat această sală. Aici s-a jucat în limba germană.

Primul teatru permanent a luat fiinţă în 1818, la iniţiativa domniţei Ralu. În piaţa "Cişmeaua Roşie", în mahalaua numită la început Popa Dârvaş, iar mai târziu Biserica Albă, cam la colţul, azi, cu Calea Victoriei, în fundul unei grădini cu vegetaţie bogată, a fost clădit teatrul, din chirpici, căptuşit cu postav roşu şi luminat cu lumânări de seu. Aici se jucau piese în limba greacă, germană şi română (traduceri). La7 februarie 1825, a fost mistuit de flăcări.

Pe Calea Victoriei, la nr. 194, la casa Facca (Costache Facca scriitor, dregător la curţile domneşti) s-a jucat pentru prima oară în anul 1833-35, piesa românească „Comodia vremii" . Autorul, C. Facca, satirizează galomania. Este inspirată de piesa „Preţioasele ridicole" de Molière şi publicată postum, sub titlul „Franţuzitele", în 1860.

În 1831 s-a înfiinţat Societatea Filarmonică (oficial, în 1833), sub conducerea lui I.Heliade Rădulescu, profesor fiind marele actor Ion Aristia. (Se povesteşte că, atunci când juca, Aristia punea atâta patimă în interpetare, încât femeile leşinau în sală). Premiera s-a jucat la teatrul Momulo (sau Momolo), cu piesa „Mohamed", de Voltaire, tradusă de I.H.Rădulescu.Teatrul Momolo a fost construit din paiantă, în fundul unei curţi, cam la intersecţia străzii Academiei cu str.Edgar Quinet, de birtaşul Momulo. Teatrul a trăit cam treizeci de ani, rezistând concurenţei teatrelor Raşca şi Bossel, ce se aflau în apropiere.

Societatea Filarmonică era un fel de Conservator, unde tinerii erau învăţaţi să joace teatru şi să-şi perfecţioneze dicţia. Spectacolele lor erau foarte gustate de public. În 1838, Societatea Filarmonică şi-a încetat activitatea, nemaifiind susţinută de oficialităţi.

După desfiinţarea Societăţii Filarmonice, fel de fel de trupe străine, cântăreţi, gimnaşti, invadaseră Bucureştii. Teatrul românesc era o amintire. Incendiul din 1824 a mistuit o bună parte a Bucureştilor, când Teatrul cel Mare începea să fie construit. Un

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

cutremur devastator, în 1838, ierni grele, inundaţii, molime, toate aceste nenorociri care se abăteau asupra Capitalei, au împiedicat dezvoltarea culturală a oraşului.

Inaugurarea Teatrului cel Mare are loc în seara zilei de 31 decembrie 1852. Teatrul, construit după planurile arhtiectului vienez A.Heft - o miniatură a teatrului Scala din Milano - uimea prin luxul, strălucirea, eleganţa lui. Înzestrat cu aparatură de ultimă oră, din străinătate, avea - şi pot să confirm acest lucru, pentru că am văzut multe spectacole în acest teatru, - cea mai bună acustică din lume. Pe parcurs i s-au adus unele modificări, s-a introdus lumina electrică. Aici au evoluat gloriile teatrului românesc: Nottara, Iancu Brezeanu, Aristide Demetriade, Aristizza Romanescu, Marioara Voiculescu şi alţii.

Sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX aveau să aducă înflorirea teatrului românesc şi aşezarea lui în rândul marilor teatre ale lumii.

Revoluţia de la 1848, Unirea Principatelor, înfăptuirea României Mari, toate acestea au contribuit şi la dezvoltarea teatrului românesc.

Tinerii au fost trimişi cu burse, la studii, în străinătate, au învăţat atât de bine şi au dat dovadă de un talent ieşit din comun, încât au ajuns să joace pe scenele Parisului: Yonel, Nizan, Marioara Ventura, Alice Cocea, Eduard de Max, Agepsina Macri, Jenny Holt, Al.Mihalescu, Luca Gridu, Jenică Atanasiu, Elvira Popescu şi alţii. De Max ajunsese primsocietar al Comediei Franceze; Elvira Popescu a avut la picioarele ei Oraşul Lumină, timp de o jumătate de secol.

Teatrul Bossel se afla pe Calea Victoriei, peste drum de Teatrul Naţional. La Teatrul Bossel, la 10 februarie 1867, are loc premiera piesei „Răzvan şi Vidra" de B.P.Hasdeu, cu Mihail şi Matilda Pascaly în rolurile principale.

După 1871, în Piaţa Constantin Vodă s-a instalat Circul Hutterman, apoi Circul Suhr, până în 1877, când apare aici un teatru popular, „Alcazar", pe locul Palatului Poştelor.

La 15 septembrie 1929, are loc inaugurarea Teatrului „Maria Ventura", cu piesa „Lupii de aramă", de Adrian Maniu. La 4 octombrie, în acelaşi an, se inaugurează Studioul Teatrului Naţional, cu piesa „Muşcata din fereastră", de Victor Ion Popa. La 7 noiembrie 1929 este inaugurat, cu mult fast, localul Ligii Culturale, din bulevardul Schitu Măgureanu, pe un teren donat de Primărie, la iniţiativa marelui cărturar Nicolae Iorga. Aici, în doi ani, s-au jucat 540 de spectacole. Mai târziu, devine „Teatrul Lucia Sturza Bulandra", sau „Municipal".

Compania Bulandra a luat naştere în anul 1914 şi a rezistat până la naţionalizare, jucând doisprezece ani în teatrul din pasajul Comedia, unsprezece ani la Teatrul „Regina Maria", de pe Chei, şi apoi la sala „Municipal". Naţionalizarea teatrelor a năruit companiile Bulandra, Maximilian, Storin.

Ar trebui să se ştie că teatrele particulare erau de două feluri: companii teatrale care adunau în jurul unui nucleu de mare valoare alte personalităţi mari, artistice, şi aveau ca scop alegerea cu grijă a repertoriilor şi realizarea spectacolelor la cel mai înalt nivel artistic şi teatrele comerciale care nu urmăreau decât profitul comercial, în dauna calităţii artistice. Au existat companiile Millo, Pascaly, Davila, apoi, timp de peste două decenii,compania soţilor Bulandra cu asociaţii de mai târziu, Manolescu, Maximilian, Storin, Iancovescu şi alţii. Apoi, trupele formate în diferite perioade, de Ion Manolescu, Mişu Fottino-tatăl, Compania Birlic, formaţia Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Nora Piacentini, cea a

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Teatrului Nostru, cu Dina Cocea, Tanzi Cocea, Fory Etterle, cazul Teatrului Mic condus de Eugenia Zaharia şi George Calboreanu, Teatrul Sărindar, condus de Maria Filotti - Tudor Muşatescu, etc. Averea lor era munca până la epuizare şi prestigiul actorilor.

Mai multe săli de teatru au purtat numele de „Modern": o sală mică, din spatele Băncii Naţionale, lângă str.Doamnei, proprietatea unei bănci, tot „Modern" s-a numit o sală de sub Cercul Militar, avariată de bombardament şi pe care regizorul Ion Aurel Maican şi actorul Ion Iancovescu, îndatorându-se, o transformă într-o foarte cochetă sală de teatru. Tot „Modern", numită de Ion Iancovescu - sala de pe str.Sărindar. Această sală s-a numit: „Alhambra", „Fantazio", „Modern", „Teatrul Sărindar", „Maria Filotti" şi acum – „Teatrul Mic". Teatrul „Savoy" s-a numit „Rio" şi aşa mai departe. De fapt, fiecare director de teatru schimba denumirea sălii.

Celebra Grădină Oteteleşeanu a dispărut în anul 1933, odată cu construirea Palatului Telefoanelor. Terasa Oteteleşeanu a fost imortalizată de pictorii Iosif Iser şi Camil Ressu, acesta din urmă înfăţişând şi portrete ale unor intelectuali din vremea sa.

Pe strada Academiei au existat Teatrul Atlantic şi multe grădini de vară, printre care Grădina Blanduziei şi celebra Grădină Cărăbuş, a lui Constantin Tănase, care avea cea mai mare scenă din Bucureşti.

În Piaţa Palatului, între Atheneul Român şi Biblioteca Centrală, a existat un cinematograf „Regal", cu o sală prăpădită; Ion Iancovescu, îndatorându-se la bănci, o transformă într-o foarte cochetă sală unde a jucat împreună cu Elvira Popescu. Teatrul s-a numit „Teatrul Mic". După doi ani, contractul de închiriere expirând, proprietarii închiriază sala companiei Mişu Fottino-tatăl – Tanzi Cutava-Barozi. Când Palatul Regal s-a extins, sala a fost demolată, împreună cu alte clădiri din jur.

Pe bulevardul Elisabeta, vis-à-vis de cinematograful „Capitol", se afla teatrul „Eforie". În decembrie 1937, în timpul spectacolului de revistă „Poftă bună la Tănase", izbucneşte un incendiu şi sala este mistuită deflăcări. Tot în această clădire, la etaj, într-un fost cabaret, „Vox", ia naştere „TeatrulVesel" - compania Birlic - Tudor Muşatescu. După ieşirea la pensie a lui Birlic, acesta devine director la Teatrul „Colorado" – o sală foarte mică, la subsolul blocului de lângă Biserica Rusă. Sala era atât de mică, încât actorii stăteau nas în nas cu spectatorii, iar de la balcon nu se vedea mai nimic.

Grigore Vasiliu-Birlic văzut de Alexandru Ohan

O stradă de pe Cheiul Dâmboviţei se numeşte şi astăzi „Grădna cu cai". Acolo a existat o grădină de vară unde se dădeau spectacole, grădină ce avea şi căluşei.

În stagiunea 1940-41, Tudor Muşatescu pleacă de la Teatrul Maria Filotti şi înfiinţează Teatrul Tudor Muşatescu , împurenă cu Ion Aurel Maican, pe str.Lipscani (astăzi, Teatrul „Rapsodia").

Teatrul evreiesc din Bucureşti a fost înfiinţat în anul 1876, datorită lui Avram Goldfaden. Clădirea i-a fost dăruită de dr.Iuliu Barasch, de aceea teatrul s-a numit „Baraşeum". Din 1948, teatrul senumeşte „TES". Are şi un mic muzeu, în str.Mămulari, la nr.3, în incinta Sinagogii „Unirea Sfântă".

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Cinematografele „Marna" şi „Marconi", de pe Calea Griviţei prezentau, în pauze, spectacole de revistă de un gust îndoielnic. Marele actor Al.Giugaru şi-a început activitatea în trupa de la Marna. În sălile „Marna", „Marconi" şi „Volta-Buzeşti" jucau actori din centrul Capitalei, când sălile lor erau distruse de incendii, cutremure sau bombardamente.

actrita Lucia Sturza Bulandra
în viziunea pictorului Corneliu Baba

Am fost o spectatoare pătimaşă. Vedeam mult şi de toate. Aveam perioade când vedeam câte două, trei spectacole pe zi, cu un covrig în buzunar. Frecventam sălile de cinema, teatru, operă, concerte. Pot să mă consider fericită că am trăit în perioada „Monştrilor sacri". A existat un grup de actori, o pleiadă de uriaşi ai artei scenice. Mulţi şi uriaşi, copleşitori. Într-o piesă puteau fi văzuţi trei sau patru „Monştri sacri". Toţi, pe lângă uriaşul talent cu care erau înzestraţi, erau conduşi de o pasiune pentru profesie, atât de puternică, încât sacrificau totul: sănătate, viaţă personală, avere. Mulţi renunţau la locul călduţ şi sigur din Teatrul Naţional, pentru a se asocia, a crea teatre noi, cu repertorii intersante, care să conţină mari piese din dramaturgia universală şi naţională, dar riscând mereu să rămână muritori de foame.

Cine erau aceşti „Monştri sacri"? Lucia Sturza-Bulandra, Toni Bulandra, Marioara Voiculescu, Ion Manolescu, Elvira Popescu, Maria Ventura, Storin, Maximilian, George Vraca, Iancovescu etc. Unii dintre ei, profesori la Conservator, au crescut generaţii întregi de oameni de teatru, care au strălucit în spectacole alături de dascălii lor: Maria Botta, Mihai Popescu, Emil Botta, Aura Buzescu, Ion Vova, Tanzi Cocea, Eliza Petrăchescu, Ion Finteşteanu, Grigore Vasiliu-Birlic, Ion Lucian, Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Lili Popovici, Al.Giugaru, Ion Manu, Eugenia Popovici, Sonia Cluceru, Fori Etterle, soţii Timică, Dan Nasta, Liviu Ciulei, Jules Cazaban, Clody Bertola şi mulţi alţii care au asigurat continuitatea, menţinând nivelul teatrului la cotele cele mai înalte. Lor le datorăm saltul imens făcut de teatrul românesc.

actrita Maria Ventura
în viziunea pictorului Theodor Pallady

Criza ecnomico-financiară externă a lovit şi sistemul bancar din România. În vara anului 1931, va da faliment Banca Generală, urmată de Banca Bercovici, iar în toamnă, dă faliment Banca Marmorosh-Blank, cu toate că se credea că este cea mai sigură bancă. Criza economică a durat ani de-a rândul şi bine înţeles, a avut repercusiuni asupra vieţii culturale a ţării întregi. Multe teatre îşi dăduseră duhul iar actorii, şomeri, plini de datorii, flămânzi, îşi vindeau primăvara paltoanele, pentru a avea ce mânca până în toamnă, când sperau să găsească un angajament. Singurele teatre care au rezistat cu greu, plătind salariile, au fost: Teatrul Naţional, Teatrul Bulandra, Teatrul Maria Ventura şi Cărăbuşul lui C.Tănase.

În 1938, în Bucureşti, industria cunoaşte o mare dezvoltare: industria metalurgică, a pielăriei, a încălţămintei, industria alimentară. Se ajunsese la un venit naţional de 94 de

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

dolari pe cap de locuitor. Imediat, viaţa teatrală a reînceput să înflorească. Teatrele au răsărit ca ciupercile după ploaie. Fiecare grădină sau maidan era repede transformat în grădină de spectacol, iar cinematografele, cafenelele - în săli de teatru. Trupele de actori se formau şi se desfăceau cu repeziciune uimitoare. Era mare nevoie de piese noi şi autorii dramatici nu mai pridideau traducând ori scriind noutăţi.

Actorul Tony Bulandra

Cutremurul catastrofal din noaptea de 9-10 noiembrie 1940, cu epicentrul în Vrancea, a produs mari pagube oraşului. La cinematograful Carlton, rula, în perioada aceea, filmul „La răscruce de vânturi", cu Merle Oberon şi Lawrence Olivier. Cutremurul s-a produs în timpul nopţii, când sala era goală, altfel numărul victimelor ar fi fost mult mai mare. Blocul cu multe etaje s-a transformat într-un morman de moloz amestecat cu trupruile locatarilor surprinşi în timpul somnului. Clădirea Teatrului Naţional a fost şi ea avariată.

Cutremurul a provocat şi năruirea companiei Bulandra-Maximilian-Storin, de la Teatrul Regina Maria, de pe Chei, care a fost evacuată, locul ei fiind luat de Opera Română, a cărei sală fusese distrusă. Compania Bulandra, după ce, cu mijloace proprii, îndatorându-se la bănci, renovase în întregime clădirea Tirului, de pe cheiul Dâmboviţei, după unsprezece ani de activitate, s-au trezit în stradă. După ce au jucat, un timp, la Teatrul Modern (în spatele Băncii Naţionale – o sală mică, improprie), cei patru au devenit salariaţi la Teatrul Municipal. Noua sală era mică şi inestetică, scena şi cabinele erau lipsite de cel mai elementar confort. Repertoriul oscila între vodevil, dramă şi operetă. Tony Bulandra era bolnav. S-a stins în 1943, mânhit de cele întâmplate.

Climatul tulbure ce a urmat anului 1941 s-a reflectat şi în viaţa artistică a ţării. Războiul izbucnit în Europa făcea viaţa noastră din ce în ce mai grea: frig, foamete, inflaţie: actori care nu mai aveau voie să joace, autori care nu mai puteau semna piesele (M.Sebastian).

La „Alhambra", devenit din teatru de revistă, teatru de operetă, cânta Ion Dacian, „Vânt de primăvară". Pe străzi -razii, razii şi întuneric... La Teatrul Naţional se putea vedea „Din jale se întrupează Electra" , de Eugene O'Neil, iar la Revistă, „Răpierea Giocondei". Teatrul „Maria Filotti" juca „Frumoasa aventură", „Banii nu fac două parale" şi „Secretara tatii", comedie muzicală de Puiu Maximilian.

1944. Război. Bombardamentul anglo-american din 4 aprilie a surprins pe toată lumea. Peste tot, mormane de moloz, cadavre, tramvaie răsturnate, fiare contorsionate, oameni înspăimântaţi, alergând de colo-colo. În 22, 28 şi 31 iulie, au urmat alte bombardamente la fel de distrugătoare. Toate activităţile culturale au fost întrerupte. Toate bunurile şi aparatura Teatrului Naţional au fost evacuate la Curtea de Argeş şi la motelul „Furnica" din Sinaia. Unii actori erau pe front, alţii - refugiaţi. În timpul unui bmbardament, este rănit şi moare actorul Vasile Vasilache. Pe strada unde locuiam, era săpat un şanţ acoperit cu scânduri şi un strat de pământ. În acest şanţ ne refugiam. Astfel de adăposturi antiaeriene existau în Bucureşti în parcuri, pe maidane.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Bombardamentele naziste, de la sfârşitul războiului, au distrus complet Teatrul Naţional, teatrul „Maria Filotti" care abia fusese renovat şi alte clădiri importante.

Teatrul Naţional a fost nevoit să-şi continue activitatea în alte săli: sala „Studio" din Piaţa Amzei, teatrul „Comedia", liceul „Sf.Sava", liceul „Matei Basarab" şi, mai târziu, la teatrul „Modern"de la Cercul Militar.

În 1945, moare constantin Tănase şi, cu el şi faima teatrului de revistă.

Teatrele o duceau foarte greu. În anul 1947, Capitala avea aproape 20 de teatre, la o populaţie de sub un milion de locuitori. Inflaţia creştea, epidemia de tifos făcea ravagii, în urma inundaţiilor, oraşul era sub apă. Bieţii actori alergau de la un teatru la altul, în speranţa găsirii unui angajament.

La începutul lunii aprilie, 1947, are loc un eveniment: premiera piesei „Seringa", de Tudor Arghezi, piesă aplaudată şi fluierată, în acelaşi timp.

În august 1947, s-a pus în aplicare ceea ce s-a numit stabilizarea monetară. Tot în 1947, au fost naţionalizate teatrele. Un grup restrâns de actori a fost angajat la Teatrul Naţional.

Alt grup de actori de la Teatrul Odeon, al lui Ciulei-senior, a fost preluat de Teatrul Municipal, care a rămas. După zece ani de activitate, Teatrul „Maria Filotti" îşi încetează activitatea cu piesa lui Tudor Muşatescu „A murit Bubi".

Vlădoianu, directorul teatrului de operetă „Alhambra", se sinucide în apartamentul său, din cauza falimentului.

Teatrul „Victoria", al companiei Leny Caler - George Vraca, de la Cercul Militar, este desfiinţat şi el, după o viaţă scurtă.

Teatrul Armatei primeşte sălile Odeon, devenite „Teatrul Nottara", sala de pe str.13 Septembrie, unde a funcţionat teatrul lui Victor Ion Popa şi sălile Cercului Militar.

„Teatrul Nostru", de sub conducerea Dinei Cocea, este închis; „Teatrul Mic" al Eugeniei Zaharia este transformat în sală de şedinţe; Teatrul Atheneului, condus de Puia Ionescu, e tansformat în sală de cursuri a Conservatorului de Artă Dramatică etc.

Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică, din Piaţa Amzei, este restructurat; prof.Mihail Jora este înlăturat, Ion Manolescu, Maria Filotti, Marioara Voiculescu, Alice Voinescu sunt siliţi să-şi abandoneze catedrele. Distinsa profesoară Alice Voinescu, şcolită pe la universităţi occidentale, a plecat cu scandal..."Afară cu tine, babă mistică!"

Marioara Voiculescu, în plină forţă creatoare, părăseşte definitiv scena, declarând „Pâine de la comunişti, nu mănânc!"...A trăit până la vârsta de nouăzeci şi doi de ani, dorită de colegii şi spectatorii care o adorau, refuzând toate invitaţiile.

După o perioadă de nesiguranţă, uimire, derută, viaţa a intrat într-un fel de „normalitate". Repertoriile se „îmbogăţeau" cu piese sovietice, controlate cu grijă "părintească" de consilieri de „afară"; piese din repertoriul clasic ciopârţite, premiere amânate sau interzise, texte schimbate chiar cu câteva ore înainte de premieră. S-a interzis spectacolul "Revizorul" de Gogol, în regia lui Lucian Pintilie, imediat după premieră. Actorii puteau fi văzuţi făcând muncă voluntară pe şantierul de la A.P.A.C.A., sau făcând instructaj artistic în fabrici şi uzine, dar au luptat din răsputeri pentru introducerea în repertorii a pieselor de calitate şi pentru montarea lor cu cele mai bune distribuţii.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

În momente de „relaxare" politică am văzut pe scenele din Bucureşti piese de Eugen Ionescu, Slavomir Mrazek, Samuel Beckett, Jean Anouilh, William Saroyan, Arthur Miller şi altele. Au apărut pe afişe piese de Ion Băieşu, Marin Sorescu, Horia Lovinescu etc.

Clădirea Teatrului de Operă şi Balet a fost construită după planurile arhitectului Octav Doicescu, în anul 1953. La ultimul etaj există un preţios muzeu al Operei, datorat regretatului scriitor şi muzeograf George Ionaşcu. În parcul din faţa Operei Române pot fi văzute statuia lui George Enescu, semnată de Ion Jalea şi bustul lui George Ştefănescu, întemeietorul Operei Române. Urcând una din scările de marmură ale Operei, la ultimul etaj, găsim muzeul foarte frumos aranjat, într-o sală mare. Poate fi vizitat cu o jumătate de oră înainte de începerea spectacolului şi în pauze. În vitrine sunt expuse costume, afişe, documente, recuzită, care au aparţinut slujitorilor Operei. Mai pot fi admirate sculpturi şi picturi: bustul lui George Enescu, în bronz (sculptură a lui I.Dimitriu-Bârlad, 1919), bustul Elenei Teodorini, în marmură (autor C.Bălăcescu, 1901), portretul în bornz al lui D.Popovici Bayreuth (sculptor: Veturia Ilica, 1965), tenorul Dimitrie Onofrei (portret în ulei), Dimitrie Bălţătescu în rolul Ducelui de Mantua (pictură în ulei) şi altele – obiecte adunate cu migală, dragoste, dăruire şi chiar sacrificiu.

Realizarea noului edificiu al Teatrului Naţional a durat trei ani. Între anii 1967-1970, un grup de arhitecţi, condus de Horia Marcu, realizează noua clădire, cu trei săli: una de 1000 de locuri, alta cu 400 de locuri - cu trei versiuni italiană, elisabetană şi rondă - şi o a treia, Atelier, la subsol, cu 250 de locuri. Exteriorul, cam ciudat, bucureştenii mai glumeţi îl asemănau cu o pălărie mexicană peste o bucată de caşcaval. În interior, putem vedea o mare risipă de spaţiu, marmură multă, candelabre uriaşe, minunate tapiserii. Din păcate, acustica nu este prea bună. Mai târziu, apre sala Amfiteatru; cochetă, mică, modernă - această sală îmi place foarte mult. Una din săli a fost cedată Operei, după demolarea Teatului Regina Maria, de pe cheiul Dâmboviţei. Nu demult, Teatrul de Operetă a suferit un incendiu.

De câte ori trec pe Calea Victoriei şi văd că pe locul vechiului Teatru Naţional se construieşte un bloc, simt o puternică strângere de inimă...

Muzeul Teatrului Naţional a fost înfiinţat cu sprijinul lui Liviu Rebreanu, la 10 septembrie 1942. Exponatele au fost adunate, la vremea aceea, cu multă trudă şi pasiune, de actorul George Franga, iar după decesul acestuia, acţiunea a fost continuată de alţi împătimiţi ai teatrului. Muzeul a existat, la început, pe str.Câmpineanu, până la distrugerea Teatrului Naţional de bombardamentul nazist din 1944, când obiectele au fost adăpostite şi apoi expuse la Liceul Sf. Sava, unde teatrul şi-a continuat activitatea, iar în actualul sediu a fost mutat în anul 1975.Vizitatorii vor fi mult timp urmăriţi de frumuseţea costumului lui Grigore Manolescu în rolul Hamlet, rol pe care l-a interpretat magistral. Mai sunt expuse rochii purtate de mari actriţe ale scenei româneşti. Sunt expuse şi pot fi admirate busturile lui Iancu Brezeanu, C.Nottara şi Victor Eftimiu (sculptor Dimitrie Paciurea) şi Barbu Ştefănbescu-Delavrancea, Aristide Demetriade, (ambele portrete sculptate de C.Medrea), I.H.Rădulescu şi B.P.Hasdeu (sculptor Oscar Han). Lucrări de mare forţă şi expresivitate. Portrete de Camil Ressu, înfăţişând pe Agepsina Macri Eftimiu, Marioara Zimniceanu, Iancu Brezeanu, Marioara Ventura pictată de Iosif Iser, Aura Buzescu pictată de Molda Ulmu. Ce întâlnire fericită între mari plasticieni şi mari actori, dramaturgi! Dl. Ionuţ Niculescu, istoric, a avut amabilitatea să mă introducă în atmosfera acestui misterios lăcaş,

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

să-mi vorbească despre manuscrisele pieselor „Titanic Vals" de Tudor Muşatescu, „Vlaicu Vodă" de Al.Davila, „Ovidiu" de V.Alecsandri - dedicat reginei Elisabeta (Carmen Silva), - de manuscrisul „Micul îndreptar de teatru" de V.I.Popa.

Colectivul Teatrului Naţional a făcut un turneu la Paris, în anul 1956 şi a jucat „O scrisoare peirdută" de Caragiale, „Ultima oră" de M.Sebastian şi „Gaiţele" de N.Kiriţescu. Succesul a fost enorm, iar actriţele noastre frumoase şi elegante erau la acelaşi nivel cu eleganţa supremă a Parisului. Toate turneele teatrelor noastre peste hotare au cucerit inimile spectatorilor, indiferent în ce ţară ar fi jucat. Şi asta, doar după 150 de ani de existenţă.

Lucia Sturza Bulandra

Ce artişti m-au marcat? L-am văzut şi ascultat peGeorge Enescu. L-am ascultat dirijând şi improvizând la pian, pe Constantin Silvestri. Doamna Bulandra, în ultimele sale roluri: „Răzvan şi Vidra" de B.P.Hasdeu, „Profesiunea Doamnei Warren" de G.B.Shaw, „Vasa Jelesnova" de M.Gorki, „Pădurea" de N.A.Ostrovski, „Marmouret" de Jean Sarment, „Citadela sfărâmată" de Horia Lovinescu şi multe, multe altele. Directoare de teatru, profesoară, timp de treizeci de ani, avea o energie extraordinară şi un stil propriu de a crea personaje, traversând perioade grele, de mare criză, război, foamete, inflaţie, având grijă ca salariaţii să primească salariile la timp – acest monument de energie, cinste, cultură, măiestrie, a fost doborât de...un vierme!

Tony Bulandra, soţul doamnei Bulandra, frumos, distins, impecabil pe scenă şi în viaţă, s-a stins în anul 1943; nu l-am văzut jucând decât în„Soţul ideal", de Oscar Wilde, deşi în viaţa lui jucase Hamlet, Romeo, Othello, Don Carlos etc. Elev al lui C.I. Nottara, cu studii la Paris, director de teatru, a transformat sălile de pe Chei şi din Pasajul Comedia în două minunate săli de teatru, îngrijindu-se şi de acustica lor.

Mihai Popescu a fost o apariţie unică în teatrul românesc. Cei care au avut norocul să-l vadă jucând, nu-l vor uita niciodată. „Romeo şi Julieta", „Dama cu camelii", „Calul năzdrăvan", „Frumoasa aventură", Iago din Othello, „Bălcescu" de Camil Petrescu, apoi înregistrările de la radio, cu piesele „Intrigă şi iubire", „Egmont" – toate, mari creaţii. Personalitate artistică copleşitoare, dublată de o foarte frumoasă cultură şi de o comportare ireproşabilă. Un aristocrat. Pierderea lui prea timpurie a îndurerat lumea artistică şi publicul fidel. În teatru nu a mai apărut un alt Mihai Popescu.

Maria Filotti, directoare, profesoară, scoasă la pensie în plină forţă creatoare, deschide teatrul care i-a purtat numele, pe str.Sărindar. Temperament viguros, exigentă până la suferinţă, a jucat 172 de roluri mari. Sfârşitul a surprins-o în timpul turnării filmului „ Citadela sfărâmată" după piesa lui Horia Lovinescu.

În timpul cutremurului din 4 martie 1977, Eliza Petrăchescu este strivită în garsoniera sa din str.Brezoianu. A fost o mare actriţă. În „Domnişoara Nastasia" a fost inegalabilă.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Ion Manolescu, reţinut şi profund, George Vraca, frumos, distins, cu o dicţiune perfectă, sobru şi elegant în mişcări, profund în intrpretare, a jucat nenumărate roluri din repertoriul naţional şi universal.

Marioara Voiculescu a format Compania Voiculescu-Bulandra. Repertoriul său a fost foarte variat, cu o gamă largă de interpretare. Frumoasă, inteligentă, trecând uşor de la duioşie la patimă, interpretările sale erau zguduitoare.

Ion Iancovescu, societar al Teatrului Naţional, la vârsta de 27 de ani - cel mai tânăr societar pe care l-a avut acest teatru vreodată. Fermecător peregrin, nu putea să stea prea mult la acelaşi teatru; Şerban Cioculescu îl apreciază în amintirile sale ca pe cel mai spiritual „capşist". Iar T.Arghezi: „Talent fără pereche, divers ca o vioară şi ca timpul; şi furtunos ca undele..." Scoaterea lui la pensie i-a grăbit sfârşitul.

La Operă, balerina Irinel Liciu, când dansa, trăia intens fiecare gest. Trixi Checaris era uluitor cu dansul său modern, sofisticat.

Acesta sunt doar câteva figuri de „Monştri sacri", pentru că a existat o „armată" şi mă consider fericită că am trăit acei ani şi m-am putut bucura de uriaşul lor talent.

În stagiunea 1940-41, m-a impresionat foarte mult piesa dramaturgului-poet american Thornton Wilder, „Oraşul nostru", pusă în scenă la Teatrul Naţional, de regizorul Ion Sava. Piesa cuprindea o notă de protest mut, de nemulţumire şi amărăciune. Montarea piesei era cu totul nouă, la vremea aceea, fără decor, fără mobilă, aproape fără recuzită, actorii mimând. „Cu umor, autorul lasă morţii să privească viaţa cu duioşie. Moartea este văzută aici nu ca o altă viaţă, ci ca uitare, desprindere, odihnă" (Petru Comarnescu). Spectacolul era urmărit cu o concentrare şi tăcere meditativă, transmiţând o căldură umană rar întâlnită. Puţin mai târziu a rulat la Teatrul Naţional Studio filmul american cu acelaşi subiect; montarea noastră a fost net superioară, dovadă a rezistenţei valorice pe plan mondial.

Macbeth

Lady Macbeth

a doua naluca

Siward

În februarie 1946, Ion Sava montează la Teatrul Naţional, sala Sf.Sava, piesa „Macbeth" de W.Shakespeare, cu măşti realizate de el. Spectacolul a fost un mare experiment. A fost una din cele mai îndrăzneţele realizări regizorale şi plastice, pe plan internaţional. Regizorul Sava a cutezat să verifice experimental, o cale din visurile pe care regizorul Gordon Craig le agita mereu, dar pe care nu le realizase.Tudor Arghezi, printre altele, scria: „...prin suprapunerea a două arte, a modelajului cu teatrul, în personajele lui Shakespeare, a cărui lume se deosebeşte de lumea de toate zilele prin caracterul ei de supremaţie, împrumutat de la autor, Sava a putut să realizeze un pas în sus al ambelor

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

meşteşuguri, împletite să redea teatrului românesc, pe o cale nouă, onoarea pierdută în hoinăreala bulevardieră." Director, pe atunci, la Teatrului Naţional, era Tudor Vianu.

Un alt experiment a fost piesa „Hamlet", în trei interpretări: G.Vraca, G.Calboreanu, V.Valentineanu. Publicul a urmărit cu foarte mult interes cele trei interpretări.

Se desprindeca din ceaţă şi se impune piesa „Din jale se întrupează Electra", de E.O'Neil, spectacol văzut de mine la Teatrul lui George Vraca, de la Teatrul Victoria (Cercul Militar), montare care avusese loc cu doi ani înainte, la Teatrul Naţional. În triplu rol – Ezra, Odin, Brand – George Vraca; în rolul Cristinei – Marioara Voiculescu şi, în rolul Laviniei – Tanzi Cocea. În susţinerea rolurilor atât de puternice ale dramei s-a produs o adevărată încercare. G.Vraca a creat trei personaje de neuitat.

După unii, teatrul e „praf, curent şi bârfă", după Voltaire, este „...capodopera civilizaţiei"...

Teatrul de comedie, de pe str.Sf.Dumitru, a montat piesa „Rinocerii" de Eugen Ionescu, în care actorul Ion Lucian a realizat o mare creaţie. Spectacolul (regia Lucian Giurchescu, scenografie, interpretare, sonorizare), dus în turneu în capitala Franţei, i-a uimit pe parizieni. (Am văzut spectacolul lui J.L.Barrault, în turneu în Bucureşti. Spectacol mai banal, mai vetust, mai anost nu mai văzusem demult).

Piesa „Citadela sfărâmată", foarte bine scrisă de Horia Lovinescu, cu personaje bine conturate şi final tragic s-a bucurat, la Teatrul Naţional în stagiunea 1954-1955, de o distribuţie de zile mari: Lucia Sturza-Bulandra, Maria Filotti, actorul-poet Emil Botta, Finteşteanu şi alţii. Încă un spectacol pe care nu-l pot uita.

Dar „Romeo şi Julieta", cu Maria Botta, Mihai Popescu şi Sonia Cluceru, dar „Mizantropul" de Molière, în traducerea lui T.Arghezi, la Teatrul Maria Filotti, prin anul 1948...dar mă opresc aici, pentru că lista ar fi prea lungă.

Teatrul românesc aavut regizori de mare valoare. Dintre cei care nu mai sunt, i-aş aminti pe Soare Z.Soare, Victor I.Popa, Ion Sava, Sică Alexandrescu , Şahighian, Moni Ghelerter, W.Siegfried şi alţii.

Scenografi ca Siegfried, Ion Sava, G.Löwendal, Brătăşanu, Ştefan Norris, Lucu Andreescu, Al.Olian, Tofan M. şi alţii nu au fost simpli decoratori, ci au ajutat cu mijloace subtile, rafinate, prin simboluri, să conducă la descoperirea unor sensuri mai adânci ale textelor, mai greu de deslusit prin vorbe.

Muzicieni de mare valoare au compus muzică de scenă, balerini au contribuit cu arta lor la reuşita spectacolelor, atunci când textul o cerea.

Artişti plastici de mare valoare, în semn de recunoştinţă, au creat opere de artă inspirate de maeştrii artei scenice: Corneliu Baba, Ion Sava, G.D.Anghel, Theodor Pallady, Magdalena Rădulescu, Dimitrie Paciurea şi mulţi alţii.

Sala Dalles, de pe bd.Bălcescu, acum o foarte cercetată librărie şi anticariat şi din când în când, sală de expoziţii, a avut un trecut foarte bogat în evenimente artistice. Sala de concert simplă, modernă, cu o acustică perfectă, a găzduit multe formaţii de muzică de cameră şi recitaluri. La expoziţia din anul 1920 a societăţii „Arta română", o sală întreagă a fost consacrată picturii lui Ştefan Luchian, care s-a bucurat de un imens succes. După moartea lui Ţuculescu, pereţii sălilor au fost plini cu pânzele marelui pictor. De numele

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Elenei I.Dalles se leagă naşterea Fundaţiei Dalles[1]. La 22 decembrie 1914, Elena Dalles pierde pe ultimul din cei trei copii ai săi Ioan I.Dalles (zis Jean), fost deputat în cameră, provocându-i o grea suferinţă.

Familia Dalles (probaibl de origine greacă), era foarte bogată, având în com.Bucşani, jud.Dâmboviţa, un splendid conac înconjurat de un parc de 22 de hectare, distrus în al doilea război mondial. Mai avea 1400 de hectare de pădure, sute de pogoane de teren arabil, vii, păşuni şi numeroase imobile în Bucureşti. Familia era cea mai respectată din judeţul Dâmboviţa. Dar aripa morţii plutea asupra ei. Moare tatăl, mor cei trei copii, George, la 2 ani, Dora la 17 ani, Jean la 35 de ani. La cimitirul Belluse află monumentul funerar al familiei Dalles, realizat de Frederic Storck.

La 16 mai 1918, cu puţin timp înainte de moarte, Elena Dalles lasă prin testament o parte din marea ei avere Academiei Române, cu condiţia înfiinţării Fundaţiei care să poarte numele fiului său Ioan I.Dalles. Dorinţa Elenei a fost ca *„Fundaţiunea Ioan I.Dalles* să cuprindă săli frumoase pentru expoziţii de pictură, sculptură, arhitectură, ţesături şi cusături naţionale, precum şi o sală pentru conferinţe, audiţii muzicale, declamaţii." Lungi discuţii, propuneri, procese au făcut ca inaugurarea Fundaţiei să aibă loc abia în 1932. Deschiderea oficială a avut loc duminică, 29 mai 1932, orele 11. La acest memorabil act de cultură au luat parte IPSS Patriarhul României, Miron Cristea, Dem Dobrescu, primarul general al Capitalei, membrii Academiei Române reprezentanţi ai guvernului etc. După 1945, activitatea Fundaţiei începe să decadă.

Cel mai important templu de cultură al Capitalei nu poate fi trecut cu vederea. Construit pe fundaţia unui circ (proiect abandonat, din lipsă de fonduri) Atheneul Român a fost proiectat de arhitecţii Albert Galleron şi Constantin Băicoianu, fundaţia impunând forma circulară. Stilul este neoclasic, cu interioare baroce. Părţile laterale au fost adăugate mai târziu, după planurile arh.Leonida Negrescu. Tot mai târziu au fost amenajate la subsol săli de cinema şi sală de expoziţie. „Marea frescă", semnată Coştin Petrescu, a fost inaugurată la 26 mai 1938 – frescă în care sunt înfăţişate momente importante din istoria românilor. După instaurarea regimului comunist, fresca a fost acoperită cu pânză. După revoluţie, uriaşa bucată de pânză a fost înlăturată. De curând, clădirea a fost supusă unui amplu proces de restaurare.

Atheneul a adăpostit prelegeri ştiinţifice şi culturale. Înainte de război, aici, duminica dimineaţa, ascultam conferinţele muzicale ţinute de muzicologul Emanoil Ciomac. Tot aici, Ion Marin Sadoveanu era ascultat de un numeros public, vorbind despre teatru, iar actorii interpretau scene din spectacole. Clădirea a suferit stricăciuni în timpul bombardamentelor.

La 6 mai 1912 se inaugurează aici Salonul oficial, când expun, printre alţii Brâncuşi şi Fr.Storck. La Atheneu are loc prima audiţie a Simfoniei a II-a de George Enescu, dirijată de compozitor, la 28 martie 1915.

Am rămas aceeaşi pasionată spectatoare. Trebuie să mărturisesc că un spectacol slab îmi provoacă o mare tristeţe. Acum, după şaisprezece ani de la revoluţie, sălile cinematografice sunt goale, televiziunea este poluată, teatrul românesc trece printr-o

[1] Vezi: Nicolae Peneş, Brândușa Negulescu, *Fundaţia Dalles*, Bucureşti, 1996.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

mare criză. Este necesară revigorarea lui. Actori mari avem, dar sunt cazuri izolate. Marea speranţă ne-o punem în tinerii care să formeze o nouă pleiadă de artişti, talente autentice, de mare forţă, pentru a reda peisajului teatral, aceeaşi strălucire ca odinioară, într-o formă nouă.

Sentimental Journey Through the History of the Bucharestan Theatre

SUMMARY

The authoress, actresss Duduţa Olian, rememorates defining moments in the evolution of the theatrical life in Bucharest. Practically, the theatre was not born in Bucharst, before the eighteenth century, coming from the rich traditions of the West. To the Bucharestans of various epochs, this kind of art was extremely important, as is has become, throughout the years, a real spiritual and cultural support to the everyday life.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro